

Književnost.

Slovenska.

„Ljudska knjižnica.“ VII. zvezek. „Prihajač.“ Povest. Spisal dr. Fr. Detela. — Ljubljana, 1908. Založila „Katoliška bukvarna“. Natisnila „Katoliška tiskarna“. Precej let je že minilo, odkar je bila prvič natisnjena ta povest. Z veseljem jo je pozdravila takrat kritika in občinstvo. Z istim veseljem jo bo čitala danes inteligenca in zlasti ljudstvo, kateremu je namenjena. Uredništvo „Ljudske knjižnice“ si je izbralo pameten program, da podaja narodu naše klasike. Želeti je le, da vztraja na tej poti in nudi še mnogo tako zdravega berila kot je »Prihajač«.

V Dramljah se nastani štacunar Stržen iz Ljubljane. Bahaski je in mogočen človek. Župan Mejač in sosed Čedin sta živela, odkar sta se zavedla, v prijateljstvu. Njuni gospodarstvi sta bili lepo urejeni in oskrbovani. Mejač je pridno točil dobro kapljico in Čedinov sin, Peter, bi imel v kratkem vzeti v zakon sosedovo Minico. To je gledal z zavistnim očesom Stržen in sklenil zanetiti med starima prijateljema prepir. Prihajačeva slava je rastla od dne do dne. Odprl je tudi gostilno in začelo se je pravo življenje vpitja in pijančevanja v Dramljah. Lepi časi so minuli. Stržen je poklical iz mesta svojo sestro Rozo, zapeljeval docela v slabo družbo Mejačevega sina Tineta, ki je sedel skoro sleherni dan v gostilni pri svojem prijatelju in se zabaval z Rozo. Pa to trgovcu še ni bilo dovolj; jel se je smukati okrog Minice in materi županji je bilo to zelo povšeči. A ni mu zadostovala le Minica, hotelo se mu je tudi France, hčerke kočarja Lojzeta, za katero je gorelo nekdanje srce Tineta. Pri občinskih volitvah je bil Stržen vsled svojega vpliva izvoljen za župana. Ta nenaden preobrat je hudo zadel Mejača, istotako ali pa še bolj Čedina. Bilo mu je za Petra, ki je moral spomladi tretjič na nabor. Dvakrat je ušel težki usodi po prizadevanju sosedu Mejača, tretjič so ga obsodili, da bo nosil vojaško suknjo. Tine je padel vedno globlje. Nazadnje ga je pripravil goljuf Minež tako daleč, da je kradel deteljo svojemu očetu in jo hotel prodati. Pri tatvini ga je zalotil oče in udaril s palico po glavi, nevede da je udaril svojega sina. Ležal je dokaj časa med življenjem in smrtjo, a ko je okreval, se je zavedel svojega greha, je šel radovoljno v vojsko na Laškem za Petrom. Medtem je propadalo Mejačevo gospodarstvo vsled gospodinjinine trme in gospodar je legel kmalu nato v grob. Žena se je hotela rešiti morečih skrbi in je silila Minico vedno znova v zakon s Strženom. A ta je tudi dogospodaril. Da bi ne gledal svojega propada in ponižanja, se je ustrelil. Tine in Peter sta se vrnila iz vojske in v vas so se vrnili prejšnji časi. Čedinov Peter se je poročil z Minico, Tine pa z Lojzetovo Franco. Pisatelj pravi, da so živeli vsi srečno, in srečni bodo tudi njih otroci, „če ostanejo poštene, pridni, in če se bodo ljubili med seboj.“

Iz cele povesti veje pravi sveži, domači duh kakor smo ga navajeni v sličnih Detelovih povestih. Vse je pristno: ljudje, ozračje, jezik in sicer pristno

gorenjsko, polno globoke resnosti in ljubke poezije. Detela ne išče poezije v naravi, ampak v ljudeh in njih razmerah. Ako čujemo, da govori Minica vrnivšemu se Petru: „To kitico sem ti bila namenila, ko si odhajal v vojake. Čakala sem te takrat in nisem te pričakala; a pričakala sem te sedaj in kitica vsajena tudi,“ in mu stisne v roko kitico rožmarina, nam zvenijo dekletove besede kot pesem in nas spomnijo stare vaške poezije. Kar odlikuje Detelo pred vsemi starimi in mladimi je to, da zariše značaj v par krepkih potezah. Dva stavka izpregovori junak in ga poznamo takoj. In to niansiranje in ti kontrasti na moški in ženski plati! Med mirnim, poštenim Čedinom in ponosnim sosedom Mejačem in podlim Strženom ter Minežem je velik prepad, istotako med oholo Mejačko, ki kuha jezo dolgo v srcu in se noče sprijazniti, pridno in ponižno Čedinko, zlobno kleptuljo Urso, med mladima cvetkama Minico in Franco in mestno gizdavko Rozo. Mogoče bo kdo videl v povesti veliko tendence. A ta tendenca ne sili nikjer v ospredje — in je docela neprisiljena. Nezdravo in nepošteno novotarstvo se samo od sebe podira, kar je starega in dobrega, ostane. Vsa povest dviga ljubezen do rodne grude in dela, ker v delu je blagoslov in zadovoljnost.

Mislimo, da dela ni potreba posebe priporočati, saj se hvali samo, priporoča ga pa pisateljevo ime.

Ivo Česnik.

Ivan Grafenauer: **Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. I. Od Pohlina do Prešerna.** (Jahresbericht des k. k. Kaiser Franz Joseph - Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1907/1908.) Str. 49. — Raziskavanje našega slovstva se je v zadnjem času jako povzdignilo. Dobili smo mnogo temeljitih razprav o naših prvih pesnikih in pisateljih XVIII. in XIX. stoletja. Zato je bila nujna potreba te znanstvene pridobitve primerno porabiti. To je storil profesor Grafenauer v tej razpravi in je zasledoval ali vsaj skušal zasledovati notranji razvoj novejšega našega slovstva v zvezi z narodovim dušnim življenjem in z vplivi tujih literatur, v kolikor so povzročile ali pospeševale kako novo gibanje v našem slovstvu. Naš narod je sosed Nemcev. Zato so bili navadno ti tudi medij, skozi katerega so prihajale nove ideje v naše slovstvo. Novejše slovstvo deli pisatelj v pet dob: I. Prosvetljena doba, blizu od leta 1765. do okrog leta 1810. II. Slovenska romantika, okrog leta 1810. do Prešernove smrti leta 1849. III. Doba reakcije (doba „Novic“ in „Glasnika“, leta 1849. do blizu leta 1870). IV. Stritarjeva doba, od leta 1870. do okrog leta 1895. V. Slovenska „moderna“, od leta 1895. naprej.

Po „katoliški“ dobi, ki pa še ni skoraj nič preiskana, zaradi česa jo navadno podcenjujemo, nastopi prosvetljena doba, katere glavni znak pri nas je „jožefinizem“. Akoravno je hotel Jožef II. v svrhu centralizacije germanizirati, opazamo vendar, da se je ravno v tem času povzdignilo slovstvo, ker so se za pouk slovenskega ljudstva morale pisati knjige v domačem jeziku. Pohlina ne smemo podcenjevati.